

İnönü Üniversitesi
İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalının düzenlemiş olduğu
XVII. Kelam Anabilim Dalları Koordinasyon Toplantısı
&
Gnostik Akımlar ve Okültizm Sempozyumu

Sempozyum Onursal Başkanı

Prof. Dr. Cemil ÇELİK

Sempozyum Başkanı

Prof. Dr. Saffet SANCAKLI

Editörler

Doç. Dr. Hulusi ARSLAN

Yrd. Doç. Dr. Mustafa BOZKURT

Sempozyum Düzenleme Kurulu

Prof. Dr. Saffet SANCAKLI
Doç. Dr. Hulusi ARSLAN
Doç. Dr. A.Faruk SİNANOĞLU
Doç. Dr. Abdullah ÇOLAK
Doç. Dr. Mehmet KUBAT

Yrd. Doç. Dr. Mustafa BOZKURT
Yrd. Doç. Dr. İbrahim KAPLAN
Yrd. Doç. Dr. Ramazan YILDIRIM
Öğr. Gör. Mustafa BULUT
Arş.Grv. İrem CEYHAN

Bilim Kurulu

Prof. Dr. M. Saim YEPREM
Prof. Dr. İlyas ÇELEBİ
Prof. Dr. Ş. Ali DÜZGÜN
Prof. Dr. İlhami GÜLER
Prof. Dr. Cafer KARADAŞ
Prof. Dr. Temel YEŞİLYURT

Prof. Dr. Hüseyin AYDIN
Doç. Dr. Hulusi ARSLAN
Doç. Dr. Mehmet KUBAT
Yrd. Doç. Dr. Mustafa BOZKURT
Yrd. Doç. Dr. İbrahim KAPLAN

Cd den Metne Aktarma ve Son Okuma

Arş. Grv. İrem CEYHAN

Dizgi -Mizanpaj

Yrd. Doç. Dr. Mustafa BOZKURT

Kapak-Tasarım

Lütfü Karaağaç

Kasım 2012

ISBN:978-975-8573-11-0

Baskı: İnönü Üniversitesi Matbaası

İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Kelam Anabilim Dalının düzenlemiş olduğu bu sempozyumun bildirilerinin, müzakerelerinin ve sempozyum esnasında yapılan genel müzakereler kapsamında ileri sürülen görüşlerin sorumluluğu tebliğ ve müzakereciler aittir. Sempozyum kitapçığında yayınlanan görüşler İnönü Üniversitesi'ni ve İ.Ü. İlahiyat Fakültesi'ni temsil etmez. Tebliğ ve müzakereler, kaynak gösterilmek şartıyla sadece iktibas ve atıf şeklinde kullanılabilir.

2012- MALATYA

Gelenekselci Öğretide Gnostik ve Okült Etkileşimler

-René Guénon Düşüncesi Bağlamında Bir Tartışma-

Prof. Dr. Mehmet EVKURAN*

Özet

XX. Yüzyıl modernitenin teknoloji ve eğitim yoluyla kurumsallaşmasına tanık olmuştur. Bunun yanında moderniteye yönelik köklü eleştiriler de eksik olmamıştır. Politikadan bilim felsefesine, sanat kuramından ekolojiye uzanan bir yelpazede modernite eleştirel bir açıdan ele alınmış ve sorgulanmıştır. Sorgulama sadece doğurduğu sonuçlarla sınırlı kalmamış başta Aydınlanma olmak üzere modernitenin dayandığı felsefî temellere kadar uzanmıştır.

Modernite karşıtı hareketlerden biri de Gelenekselcilik (Traditionalism) olarak bilinen akımdır. Gelenekselciliğin moderniteye yönelttiği eleştiriler, entelektüel çevrelerde ilgi ve sempati ile karşılanmış, farklı dinlerden düşünürleri aynı çatı altında buluşmalarını sağlayacak düzeyde derinden etkilemiştir. Bu durumun, Gelenekselciliğin içerdiği ezoterik konu ve kavramlardan kaynaklandığı düşünülmektedir. Büyük dinlerin kurumsal yapılarının ve tarihsel süreçlerinin eleştiri konusu yapıldığı ve "Tanrısız, kuralsız içsel din" anlayışının vurgulandığı bir dünyada Gelenekselci söylem dengeleyici hakem rolünü üstlenmeye çalışmaktadır. Kurumsallığa karşı kutsallığın yüceltildiği bu anlayışta dinler arasında içsel bir bağ kurulmakta ve bununla uyumlu bir varlık ve bilgi anlayışı öne sürülmektedir.

Bildiride, Gelenekselci düşüncenin teolojik yapısı ele alınacak ve onu ayakta tutan ezoterik arkaplan incelenecektir. Bu akımın önde gelen kuramcılarından ve modern temsilcilerinden olan René Guénon'un düşünceleri üzerinden konunun ayrıntıları araştırılacaktır.

Anahtar Kavramlar: Gelenekselcilik, René Guénon, din, gelenek, kutsal bilgi, zâhir bâtın, kozmik çevrim, modern bilgi, sahte maneviyat.

* Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi (Kelam) Öğretim Üyesi

Giriş ve Sorun

Tarih boyunca olduğu gibi günümüzde de gnostik ve mistik düşünceler insanların ilgisini çekmektedir. Bireysel olarak insanın gizeme ve sır kültürüne duyduğu ilgi, çoğunlukla rasyonalize edilmekte ve entelektüel bir kurguyla ifade edilmektedir. Dinlerin gelişme ve kurumsallaşma süreçlerinde içsel ya da dışsal nedenlerle gizem kültürleri etkinliklerini göstermektedir. Gnostik akımlar ve ezoterizm hem insanın bireysel yapısından hem de sosyal ve tarihsel etkenlerden kaynaklanan etkenlerle dinleri ve kültürleri etkilemektedir.

İslam söz konusu olduğunda gnostisizm sorununun, Selçuklular döneminde verilen politik ve entelektüel-teolojik mücadele ile geride bırakıldığı düşünülebilir. Özellikle Gazzâlî'nin Batınîlerle ilgili meşhur eseri (*Fedâihu'l-Bâtiniyye*) konuyu ayrıntılı bir şekilde ele almış, şüpheleri gidermiş ve tuzakları bozmuş, gereken cevapları vermiş ve bu konuyu kapatmış gibi görünüyor. Ancak durum böyle değildir. Gnostisizm sadece politik bir konu değildir ki siyasal önlemlerle bu konu çözümlenmiş olsun. İslam düşüncesinde tarih boyunca kendine özgü bir gnostisizm problemi bilgi, varlık ve değer alanında kendini hissettirmiştir.

Modern dönemde dine karşı gelişen pozitivist politikalar, dini insanlık tarihinden silmeyi amaçlamıştı. Ancak post-modern dönemle birlikte dine tekrar dönüş eğilimleri güç kazanmıştır. Bu çerçevede büyük dünya dinlerinin yanı sıra kültürler, mitler, ezoterik düşünceler de öne çıkmaya başlamıştır. Tam bir karnaval halini almaya başlayan dünya inançlar sahnesinde okült ve gnostik sistemler güçlü biçimde ortaya çıkmaktadır.

René Guénon pek çok mistik ve ezoterik düşünürü etkilemiş bir yazardır. O sadece eserleriyle değil yaşantısı ve tercih ettiği manevî yol ile de belirginleşmiştir. Bu çalışmanın amacı, onun düşünce yapısı üzerinden gnostik öğretinin temellerini tanıtmak ve teolojik açıdan tartışmaktır. Modern zamanlar bir yandan dinin gerilemesine tanıklık ederken diğer yandan da dinin en mistik formlarının belirli çevrelerde yaygınlık kazanmasına sahne olmuştur. René Guénon, ezoterik/Batınî fikirler üzerine yoğunlaşanların ilgisini çekmeyi başarmıştır. Fikirleri kadar kişisel yaşamı da hayli ilgi çekici olan Guénon, dinsel mistisizm üzerine kurulu bir entelektüel çevre oluşturmuş,

değişik inanç ve kültürden pek çok insanı etkilemiştir. Kendisi Müslümanlığı kabul etmiş olmasına rağmen, diğer dinlerden entelektüellerin düşünceleri üzerinde de etkili olmuştur.

Dünya genelinde dine dönüş eğilimleri, bir yandan dinsel dogmatizm ve mezhep çatışmalarını yükselterek dinin çok yönlü istismarına kapı aralarken diğer yandan da eğitilmiş kesimler arasında yeni mistik kültürlerin yayılmasına sahne olmaktadır. Dinler arasındaki iletişim ve diyalog çalışmalarının sistemli biçimde arttığı bir dönemde, Guénon'un dinlerin aşkın birliği, sahil gelenek, sahte maneviyat ve modernizm eleştirisi konusundaki görüşlerini gündeme taşımak, inanç sorunlarını anlamada yararlı olabilir.

Din-Gelenek-Hakikat İlişkisi ve Dinlerin Aşkın Birliği

Modern gelenekselci öğretiye bağlı düşünürlerin ısrarla üzerinde durdukları konuların başında dinlerin aşkın birliği tezi gelmektedir. Bu tez, gelenekselci öğretinin varlık ve bilgi öğretisinden eşit biçimde beslenmektedir. Aslında dinler kavramının çoğul kullanımı da bu çerçevede doğru kabul edilmez. Çünkü ortada daima tek bir din vardır. O da insanların kavrayış eksikliği yüzünden semboller ardına gizlenmiş gerçek dindir. Dinlerin birliği görüşü, temelde bu gizli ve sürekli öğretiye göndermede bulunur.

Guénon'a göre hakikat tarihsel ya da toplumsal bir olgu değildir. Bu nedenle herhangi bir fikir, öğreti ya da doktrinin kaynağını belirlemek çok da önemli değildir.¹ Özellikle geleneksel hakikat için bir tarihsel bir köken belirleme hem imkânsız hem de yanıltıcıdır. Tradisyonel gerçeklik *beşerüstü*dür ve *böyle* olduğu için hiçbir zaman sistematik bir biçim altında formülize edilemez.² Bu durum hakikatın sınırsız oluşundan ve tarihsel formların ötesinde bulunmasından kaynaklanır. Hakikat somut ve tarihsel bir görüntü altında tecelli etmesi kaçınılmaz bir kozmik harekettir. Ancak bu, gerçek öğretinin kaba bir taklidinden öteye geçemez. Kaba taklit nitelemesi dikkatlice incelendiğinde din kavramını da içerecek şekilde kullanıldığı görülür. Gelenek asıl olandır, sürekli olandır; din ise onu korumak üzere oluşturulan tarihsel formdur.

¹ Guénon, René, *Doğru Düşüncesi*, s. 25

² *Manevî İlimlere Giriş*, s. 101

Guénon düşüncesinde gelenek, yazılı kültürün karşıtı olan şifahî/sözlü gelenek değildir. Bu, onun oldukça dar ve indirgemeci anlamıdır.³ Gerçi *inisiyasyon yasası* gereği hakikat, sözün dışındaki araçlarla, gizli yol, ritüel ve simgelerle devam ettirilir. Ancak inisiyatik gerçeğin şifahî kültüre indirgenmesi doğru olmayacaktır. O nedenle gelenek konusunda sıkça yaşanan talihsizliklerden biri, geleneğin âdet ile karıştırılmasıdır. Gelenek beşerüstü iken, buna karşılık âdet kesinlikle köken itibarıyla beşerîdir ve zorunlu olarak bir dejenerasyona ve dönüşüme açıktır.⁴

Gelenek ile âdetin birbirine karıştırılması, modern zamanlara özgü sahtecilik ve yüzeysellik furiasının çarpık bir sonucudur. Bunun iki büyük zararı vardır:

1- Mekanik biçimde ve geçerli nedeni olmaksızın, insanları bir takım fiilleri yapmaya iter. Bu pasif tutum, sapkınlıkların düşünsel etkisini artırmaktadır.

2- Bunun sonucu olarak da gelenek insanların gözünde gülünç duruma düşmektedir.⁵

Gelenek tanımlarındaki en büyük eksiklik, entelektüel ögenin hiç dikkate alınmamasıdır.⁶ Her geleneksel öğreti kutsalın tecrübesine dayanır. Modernler zihinsel yetersizlikleri nedeniyle metafizik gerçekleri anlayamazlar. Çünkü hakikati “görmek”, salt zihinsel bir tecrübe olmayıp var oluşsal bir katılmayı ve hatta gelenek içinde erimeyi gerektirir. Modernler hem zihinsel anlamda hem de kozmolojik düzeyde tam bir körlük içinde bulunduklarından, geleneksel hakikati ve kutsal olanı algılama şansından mahrumdurlar.

Kadim geleneklerin farklı olduklarını düşünmek, tam bir modern yanılgıdır ve tradisyonel doktrinin ne olduğunu bilmemekten ileri gelir.⁷ Görünüşe aldanmamak gerekir. Gelenek birdir. Amaç ve doktrin hepsinde aynıdır. Ancak nihâî amaç bir ve aynı olmakla beraber buna ulaşmayı mümkün kılan yolların çeşitli olması tabîi ve gereklidir. Guénon, inisiyasyon (*seyr-u sulûk*) olarak nitelediği mistik ve ezoterik geleneğin farklı örnekleri üzerinde durur. İslam inisiyasyo-

³ *Doğu Düşüncesi*, s. 77

⁴ *Manevi İlimlere Giriş*, s. 20 vd.

⁵ *Age*, s. 30

⁶ *Doğu Düşüncesi*, s. 78

⁷ *Manevi İlimlere Giriş*, s. 100

nunda tarikatların, Hindu geleneğinde ise Yoga'ların çeşitliliğinin, aslında bir ve aynı yolun *zorunlu şubeleri* olduğunu düşünür.⁸

Geleneksel öğretiler arasında amaç birliği olduğunu göstermek için, dinsel kültürlerdeki mistik sistemlere öne çıkarılır. Çünkü hakikati temsil gücü bunlardadır. Yahudi Kabalası, Maniheizm, İslam Tasavvufu, Taoculuk, Hinduizm, Şamanizm vb. dinlerin bu mistik ekolleri arasında benzerliklerinin olması son derece tabii bir husustur. Bu, onların hakikate ve kutsala olan yakınlıklarından ileri gelir. Bunların birbirlerinden alıntılar yapmış olması söz konusu olamaz. Sadece kaçınılmaz olarak tüm tradisyonlarda görülen bir *'eşdeşerlilik'* vardır.⁹ İnisiyasyonun ebedî ve değişmez oluşu görüşü buraya dayanır.

Bu açıklama dinlerin ilk aşamasında görülmeyen ancak zamanla ortaya çıkıp somutlaşan bâtinî-tasavvufî akımların, diğer kültürlerden etkilendikleri iddiasını geçersiz kılmak üzere geliştirilmiş olmalıdır. Böyle bakıldığında, yükselen her şeyin birbirine benzediği ya da kutsala yaklaşıldıkça biçimlerin önemsizleştiği fikri merkezde yer alır.

Bâtinî doktrini kabul etmeyenlere yönelik alaysı bir dokundurma dikkat çeker: *"İslam tradisyonu ilahi lütuf, hakikatin zekâ yani zekânın içsel ve daha gerçek yönü, insanların budalalık ve cahilliğine katlanmayı gerektiriyor. Bu da tabii ki Kur'an'da 72 kez öğütlenmiş olmasının da gösterdiği gibi, çok özel bir önem taşıyan sabır erdemini gerektiriyor."*¹⁰ Bu söylem, tasavvufçuların "zâhir uleması"na karşı kullandıkları üslûptur. Bu üslup bâtin ulemasının (mistikler ve ezoteriklerin) zâhir ulemasına (teologlar, kelamcı ve fıkıhçı ve hadisçiler) karşı kullandığı söylemle büyük oranda örtüşür.

Guénoncu literatürde din (religion) kavramı merkezî değildir. O daha çok gelenek (tradition) kelimesini tercih eder. Bunun görünürdeki nedeni, çağdaş Batı toplumunun dine yüklediği olumsuz anlamdır. Din kavramının dayandığı *"bağ, bağlayan"* anlamlarından iki sonuç çıkarılmaktadır. ilki; insanları yüksek bir ilkeye bağlayan, diğeri ise insanları kendi aralarında bir birbirine bağlayan. Din (religion) kelimesinin etimolojik anlamı üzerinde duran

⁸ Age, s. 99

⁹ Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler, s. 59

¹⁰ Manevi İlimlere Giriş, s. 14

ve Greko-Romen, Yahudi ve Hristiyan dünyadaki kullanımlarından örnekler veren Guénon, dinin esas olarak üç unsurun (akide, ahlâk ve ibadet) birleşiminden ibaret olduğunu söyler. Bunlardan birinin eksik olduğu yerde dinin varlığından söz edilemez. Bu, İslam'ın da kabul edeceği bir yaklaşımdır. Akide dinin entelektüel yönüne, ahlâk sosyal yönüne, ibadet ise ayin/ritüellerle ilgili yönüne işaret eder.¹¹

Gelenek-din ilişkisinde gelenek aslî unsurdur. Din, geleneğin sadece bir vechesi ve dışsal tezâhürüdür. Esas unsur olan gelenek, zaman ve mekânda herhangi bir din şeklinde açığa çıkabilirken, başka bir bağlamda da daha farklı bir din olarak tezahür edebilir. Öyle görülüyor ki Guénon Batı'daki din anlayışını esas almıştır. Zira Batı'da din, aşırı kurumsallaşma olgusu çerçevesinde ele alınmıştır. Üstelik ne Yahudilikte ve ne de Hristiyanlıkta diğer dinsel gelenekleri onaylayan bir yaklaşım söz konusudur. Guénon, diğer mistik geleneklere ontolojik bir meşruiyet sağlamak ve din kelimesinin Batı'da kazandığı dezavantajlarından kurtulmak amacıyla daha sempatik ve kapsayıcı gelenek (tradition) kelimesine yönelmiş olmalıdır.

Guénon'un düşüncesinde Hinduizm'in ağırlıklı yeri vardır. Hindu öğretisi onun zihin dünyasının oluşumunda derin izler bırakmıştır. Teolojik ve gnostik değerlendirmelerinde, gençlik yıllarında Hindu rahipleriyle olan ilişkisinin etkilerini görmek mümkündür. O'na göre "*Hint geleneği, özgül olarak dini olan hiçbir şeyin bulunmadığı, buna karşın geleneğin tüm dallarının yekvücut ve bölünmez bir bütün oldukları bir örnektir.*"¹² Bu nedenle Hindu doğal bir metafizikçi sayılmaktadır. Guénon'un çevrimler öğretisi incelendiğinde onun bu fikri nerdeyse tamamıyla Hindu kozmolojisinden aldığı görülecektir.¹³ Guénon'un yakın arkadaşı ve öğrencisi olan Martin Lings, onun Batı'ya kutsal hakikati anlatmak için, daha sempatik görünen ve dogmatik yönü zayıf bir din olan Hinduizmi seçtiğini belirtir.¹⁴

İlkelerini geleneksel doktrinlerden alan farklı düzeylerdeki tüm kurumların, geleneğin kapsamı içine alınması gerektiğini söyleyen Guénon¹⁵ tradisyonların kö-

¹¹ *Doğu Düşüncesi*, s. 88

¹² *Age*, s. 136

¹³ *Age*, s. 137

¹⁴ Lings, Martin, *Antik İnançlar ve Modern Hurafeler*, s. 10, 11

¹⁵ *Manevi İlimlere Giriş*, s. 102

keni sorunu ile ilgili değerlendirmeler yapar: *"Tradisyonların kökeninin kuzeyde olduğunu düşünüyorum. Hatta kutuplarda olduğuna inanıyorum. Bu husus, Veda'larda ve başka kutsal kitaplarda geçer... Tradisyonların kökeni ne doğu ne de batı, kutupsaldır. Bu merkez bazı dönemlerde batıda, bazı dönemlerde ise doğuda bulunmuştur. Fakat bu merkez 'tarihsel' denilen zamanların başlangıcından çok önce, kuskusuz doğudaydı."*¹⁶ Hakikatin merkezini Doğu olarak göstermesinde Doğu dinlerine duyulan sempatinin etkili olduğu düşünülebilir.¹⁷ Hakikate coğrafi bir merkez saptanmasının ve tradisyonun merkezinin kutuplar (kuzey kutbu) olmasının hangi sorunu çözdüğü çok açık değildir.

Gelenek-din ilişkisinde İbrahimî dinlerin teistik din anlayışı yerine, doğu dinlerinin özellikle Hinduizm'in kutsal gelenek anlayışından hareket edilmiştir. Bunun sonucu olarak geleneğe din karşısında ontolojik bir öncelik tanınmıştır. Bu abartılmış kutsallık motifi adeta, içinde her şeyi eriten bir kazan gibidir. Guénon'a göre süregelen kutsal bir gelenek söz konusudur. Zuhûr süreci içinde bu geleneksel hakikat, farklı formlar edinmektedir. Dinler Guénon'a göre bu formlardan başka bir şey değildirler. Fakat aynı zamanda bu formların zahirî yönlerini paradoksal olarak zorunlu görmektedir. Tanrı fikrinin belirsiz olduğu bazı Doğu dinleri açısından bu değerlendirme uygun olabilir. Ancak İbrahimî dinler açısından ve özellikle İslam bağlamında düşünüldüğünde bu ciddî bir sorundur. Çünkü İslam öğretisiyle, soyut kutsallık fikri üzerine kurulu elitist bir modeli bağdaştırmak pek mümkün görünmüyor.

Zâhir-Bâtın Düalizmi

Ezoterik düşünce sistemlerinde yer alan zâhir-bâtın düalitesi, Guénoncu düşüncenin de temelidir. Gelenek, hakikat ve kutsallık kavramları üzerine kurulu bir düşüncenin bu ayrıma gitmesi mantığının gereğidir. Kutsal gelenek ve sır motiflerini temellendiren ve onlara işlerlik sağlayan zorunlu epistemolojik zemini ancak zâhir-bâtın ikilemi sağlayabilir.

Zâhir-bâtın düalitesi, sadece epistemolojik değil aynı zamanda ontolojik bir modeldir. Adı ve taşıdığı biçim her ne olursa olsun, söz konusu olan her zaman *zâhir* ve

¹⁶ *Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler*, s. 30

¹⁷ Guénon bu konuyu yönelme sorunu olarak tartışır ve iki tür (polar ve solar) yönelmeden söz eder. Bkz. *Büyük Üçlü*, s. 65-71.

*bâtın'dır. Guénon'a göre bunlar tabiatları gereği böyledir.*¹⁸ Yoksa bu ayırım, geleneksel öğretiyi ellerinde tutanların düşüncelerinden kaynaklanmaz.

Zâhir, daha basit ve daha kolay kavranılanı içeren ve bu nedenle herkese açık olan yazılı öğretide yer alır. Bâtın ise içte, gizli ve şifahî öğretinin konusudur.¹⁹ Bunlardan *kısr ve lubb* temsili İslam tasavvufunda yaygındır: "*Kabuk (el-kısr), şariat yani herkesçe izlenilmek için ortaya konulan, herkese hitabeden dinin zahirî yasalarıdır. Çekirdek (el-lubb) ise, hakikat, öz, gerçektir. Şariatın tersine, buna herkesin gücü yetmez...*"²⁰ Düşünürümüz meyve sembolünün kalple bir ilgisi olduğu kadar aynı zamanda "*kozmosun altın yumurtası güneşle de bir ilgisi olduğunu*" düşünmektedir.

Diğer bir örnek ise *çember sembolizmidir*. Çemberin merkezinde hakikat yer alır. Çemberin üzerindeki sonsuz sayıda noktalardan merkeze yarıçap çizilebilir. Benzer şekilde, pek çok zahirî yol vardır. Ancak hakikat tek ve değişmezdir.²¹

Bu açıklamanın getirdiği ancak mantıksal olarak bizim dile getirmemiz beklenen sonuç galiba şudur: İslam da çemberdeki noktalardan biridir. Bu yönüyle çizgi üzerindeki diğer noktalarla yani dinlerle aynı değerdedir. Buna karşılık mistik yollar da eşdeğerdir. Tıpkı merkeze yani hakikate ulaştran sufi yolun diğer mistik yollarla eşdeğer olduğu gibi...

Guénoncu düşüncede önemli kavramlardan bir diğeri de "*varlıkların çokluğu*" (kesret)dur: "*Gerçekten varlıklar çokluk içinde bulundukları andan itibaren hangi realite içinde olursa olsun oradan hareket etmek zorundadırlar. Ama bu çokluk aralarından pek çoğu için aynı zamanda onları durduran ve tutan bir engeldir. Meyvenin kabuğunun içinin görülmesini engellediği gibi...*"²²

Zâhirin paradoksu şudur: O, hakikatin tecellisi için zorunludur. O olmazsa 'yol' oluşmaz. Ancak, zâhir aynı zamanda hakikati örten bir perde/hicâb ve onunla aramızda bir engeldir. Her gelenekte iki eğilim vardır. Birisi zâhirle, görünen ile yetinmeyen, onun ötesindeki hakikate ulaşma çabası içinde olan bâtinî eğilim. Diğeri ise meyvenin kabuğuna, dışta olana, zâhire takılan anlayıştır. Dinsel gelenek içinde zâhirle yetinen insanların büyük bir bölümü için zâhirî yasa bir rehber niteliğinden

¹⁸ *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, s. 40

¹⁹ *Doğu Düşüncesi*, s. 131

²⁰ *İslam Manevîyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, s. 39

²¹ *Age*, s. 41

²² *Age*, s. 37

çok kaçınılmaz olarak bir bağlıdır. Fakat aynı zamanda onların yolu şaşkınlıklarını ve kaybolmalarını önleyen bir teminatıdır: *"Böylece nuru doğrudan seyredecek güçte olmayanlar, hiç olmazsa nurun yansımasını alırlar. Herhangi bir biçimde de olsa, ilkeye bağlı kalırlar, ancak hiçbir zaman onun gerçek bilincine varamazlar."*²³

Bâtına ve hakikate yönelmiş olan kişinin, zahiri bilmemesi mümkün değildir. Zira fazla olan (bâtın) az olanı (zâhir) içerir. Hangi gelenek olursa olsun öze ulaşmak için geleneğin öngördüğü zahirî yasaya katılmak önkoşuldur. Zahirî yasa inanç, ahlak ve ibadetleri kapsar. Geleneksel tarzın daha doğru bir ifadeyle 'yol'un oluşumunda, zâhir ve bâtin aynı şeyin içsel ve dışsal yüzüymüşçesine birbirine doğrudan bağlı şeyler olarak telakki edilmektedir. Bu nedenle öncelikle dışsal olana katılıp zâhirî yasayı tecrübe etmek daha sonra da içsel olana, bâtına nüfûz etmek gerekir.²⁴

Zâhirî yasaya anlam ve hayat veren şeye yani bâtına ulaştığımızda zâhirin ne gibi bir anlamı ve geçerliliği kalır? Guénon zâhirin bir aşamadan sonra terk edilebileceği fikrini bir yanlışlık olarak görür ve reddeder: Ona göre bâtinîliğe (inisiyasyon) ulaşıldıktan sonra bu zâhirîliğin terk edilmesinin gerektiği zannedilmemelidir.²⁵ Zâhirî yasa, insanların çoğu için zâhir hâlâ onları yolda tutan, bâtına ulaşma fırsatını saklı tutan bir imkândır. Bu imkânın farkına varılmasa dahi zâhir böyle bir işlev görür: *"Din bir yaşam biçimidir. Oysa hakikat saf bilgidir. Şeriata anlam kazandıran şey bu hakikat bilgisidir. Öyle ki bu geleneğe katılanların çoğu bunun bilincinde bile olmazlar."*²⁶

Zâhir-bâtın ayrımı için kullanılan örnekleme ise *kavrayış* ve *ifade* kavramlarıdır. Bâtın, içsel gerçekliğin her türlü formun ötesine geçerek '*kavrayış*'a, zâhir ise kavrayışın "*ifadesi*"ne tekabül eder.²⁷ Her metafizik öğretide bâtinî bir özün bulundığı fikrini içeren bu öğretide, bâtinî olanın en önemli vasfı hatta doğası, "*ifade edilemez*" olmasıdır.

Her gelenekte zahir ile bâtin arasındaki gerilim aynı değildir. Örneğin bütün geleneksel öğretiler arasında İslam öğretisi zâhir ve bâtin kavramlarını net bir şekilde

²³ Age, s. 53

²⁴ Age, s. 20, 60

²⁵ Age, s. 55

²⁶ İslam Maneviyatı, s. 29

²⁷ Doğu Düşüncesi, s. 133

ayırır. Guénon bu ayrımın şeriat-hakikat kavramsallaştırılmasıyla ifade edildiğine dikkat çeker.²⁸

Bu ayrımın Müslüman geleneğinde sufi teolojide yapıldığını biliyoruz. Zaten Guénon da İslam sufizminin tezlerini öne çıkarmakta ve gerçek İslam öğretisi derken tasavvufun kendine özgü bâtinî yorumlarını esas almaktadır. İslam öğretisi söz konusu edildiğinde model ve muhatap olarak tasavvufu kabul etmektedir. Tasavvufun kökeni problemi onun, dinsel öğretinin kalbi olduğu iddiasıyla çözülmektedir: *“Sufizm dışarıdan gelmedi. Sonradan ilave edilmiş bir şey de değil. Aksine, İslam’ın özüne ilişkin bir parçadır. Bunsuz İslam öğretisi eksik kalır.”*²⁹

Bu bakış açısında köken sorunu önemsizdir. Zira hakikat tarihsel bir olgu değildir: *“Köken sorunu o kadar önemli değildir, ikinci dereceden bir öneme sahiptir. Öze ilişkin bir tartışma değildir.”*³⁰ Tasavvufun diğer bâtinî ekollerle tarihsel değil de, özsel ve eşdeğer bir ilişkisi olduğu sonucuna varıyoruz. Bu tasavvufa yüklenen anlam ile ilgilidir. *“Tasavvuf özü itibarıyla saf metafiziktir. Geleneksel ilimlerin bir devamı ve uygulamasıdır.”*³¹

Tasavvuf hem hakikat ve hem de aynı zamanda ona ulaşmak için gerekli olan yolları içermektedir. Tasavvufî geleneğin uygulaması olan tarikatlar, hakikate götüren yollardır. Guénon, zâhir-bâtın temasını temellendirirken başvurduğu çember ve merkez örneğini tasavvufî sisteme uyarlar. Her tarikat, çemberden merkeze doğru giden yarıçaptır. Çember üzerinde bulunan her nokta bir yarıçapa karşılık gelir. Sonsuz sayıdaki bu yarıçapların tümü merkezde birleşirler. Bu yarıçapların, kişisel yaratılışları ve mizaç farklılıkları gösterir ve hakikate giden yollar insanların ruhları kadar çoktur. Nihâî amaç birdir. Çemberin bir merkezi vardır. Tek bir hakikat bulunur. Hakikat yegâne olunca gördüğümüz tüm bu dışsal farklılıklar önemi yitirir. Kişi varlığın kutsal anlamını kavrayıp, yüksek hallere ulaşınca tüm arızî sınır ve farklar ortadan kalkar. Guénon bu hali tasavvuftaki bekâ motifiyle ifade eder ve bunu *“kulun sıfatlarının, Allah’ın sıfatlarına yer vermek suretiyle ortadan kalkması”* şeklinde tanımlar.³²

²⁸ *İslam Maneviyatı*, s. 29, 30

²⁹ *Age*, s. 32

³⁰ *Age*, s. 33

³¹ *Age*, s. 35

³² *Age*, s. 30

Düşünürümüz sufizm teriminden rahatsızdır. Ona göre İslam tasavvufunu, sufizm terimi yeterince ifade etmez. Bu Batılıların uydurduğu bir kavramdır. İnisiyasyon, tasavvufu karşılayan daha uygun bir kelimedir. Guénon, ezoterik/bâtınî ekolün bir sürdürücüsü sıfatıyla, her gelenekte olduğu gibi İslam geleneğinde de görülen zâhir ve bâtın uleması arasındaki rekabete atıflar yapar: *“Gerçek şu ki sufi sözcüğü, Kur’an gibi Arapçadır, kuralları doğrudan Kur’an’dandır, ama bu kuralları Kur’an’da bulabilmek için, Kur’an’ın asıl özünü teşkil eden hakikatlere göre anlaşılup yorumlanması gerekecektir. Bu yorumu yaparken sadece zâhir bilginlerinin din, mantık ve dille ilgili yöntemleriyle hareket edilmemelidir.”*³³

Bu perspektif, tüm ezoteriklerin ortak özelliğidir. Lafızlar, onların tezlerini meşrulaştırmaya elverişli değildir. O halde, teville gitmek gerekir. İslam düşünce geleneği boyunca ortaya çıkan ekollerin görüşlerini meşrûlaştırmada Kur’an’a dayanmaya çalıştıkları ve bunun için de tevîl yöntemine başvurdıkları bilinmektedir. Şu halde bu sorun sadece mistik ve tasavvufî çevrelerle sınırlı değildir. Tevil metodunun bizzat kendisinin yanlış olduğuna değil, başta Bâtınîler olmak üzere çeşitli mezhepler tarafından son derece savruk, gelişi güzel ve keyfî kullanılmasının yanlış olduğuna inanıyoruz. Zira zâhirin dili olan dil ve mantık kuralları dışına çıkıldığında, elde kalan şey keyfiliğin dışında ne olabilir ki!

Bâtınî sürecin ayrılmaz bir parçası olarak şeyhe (Hinduizm’de Guru) ve bir silsileye bağlanmak kaçınılmazdır. Hakikate ulaşmak için tevilin yanı sıra tefekkür şarttır. Bu bakımdan üstatların yazdıkları, tefekkür için bir araç ve dayanaktır. Yoksa bu eserleri okuyarak mutasavvıf olunamaz. İnsanlar hakikati anlama düzeyi açısından avam ve havas olmak üzere ikiye ayrılırlar: *“Her şeyden önce, yaratılıştan gelen bir yatkınlık veya istidaat gerekir. Hiç bir çaba bunların yerini tutamaz. Ayrıca düzenli bir silsileye de bağlanmak gerekir. Çünkü bu bağlanma ile meydana gelen ‘mane’vi tesir’in iletimi isterse en basit derecede olsun, tasavvufun ‘olmazsa olmaz’ bir şartıdır. Bir kez bütünüyle elde edildi mi artık bu aktarım, saf ezoterik bir çalışmanın hareket noktası olur.”*³⁴

Her türlü söz, fiil, bağlanma bu bâtınî süreç için bir dayanak ve araçtır. Bâtınî sürecin zirvesi olan yüce özdeşlik makamı, *‘mutlak, koşulsuz ve süreklilik hali olan ve mümkün varlık sınırlarının ötesini ifade eden bir makam’dır.*³⁵ Hakikate ulaşmak derin

³³ Age, s. 33

³⁴ Age, s. 37

³⁵ Agy

bir tefekkür çabasını gerektirir. İnsanların bir kısmı bunun gereklerini yerine getirmekten mahrumdurlar ve bu nedenle bir '*silsile*'ye bağlanmaları gerekir. Bu temellendirme, avâm-havâs ayrımının ihtiyaç duyduğu teorik-teolojik öncülleri sunmaktadır.

Zaman'ın Gnostik Yorumu ve Kozmik Çevrim

Çağdaş gelenekselci Batınî düşüncedeki ana temalardan biri de *çevrimler öğretisi*dir. Bilindiği gibi Hint mitolojisinde yer alan bu inanç, insanlık tarihinin kozmik bir çevrim içinde yol aldığını belirtir. Bu fikir, tarihe insan iradesinden bağımsız bir yön ve anlam atfeder. Öğretiye göre başlangıçta kutsalın tezâhürüne mazhar olan dünyada her şey iyi ve güzeldir, insanlar kutsalın tecrübesini eksiksiz ve doğal yaşarlar. Zamanla asıldan uzaklaşırlar. Her şey tersine döner, karmaşılaşır. Kaosla birlikte birtakım doğal âfetler belirir. Zaman hızlanır. Tekrar zamanın başına dönülür.

Bu çevrim zorunludur. Kozmik bir yasadır. Karanlık çağa ya da *Âhir Zaman'*a tekabül eden Kali Yuga kozmik çevrimde kutsala en uzak devreyi, tam bir ifsâd dönemini ifade eder. Kozmik çevrim yasasına göre Kali Yuga'yı kutsal başlangıç dönemi izler. Tıpkı kaostan sonra kosmosun gelmesi gibi... Bu devrevî/çevrimsel harekette düzen, düzensizlikten sonra gelir.

Çevrimi oluşturan her devrin kendine özgü özellikleri, *alâmetleri* vardır. Öğretiye göre bu alâmetler salt sosyal ve ahlakî değildir. Doğal düzende ve zamanın işleyişinde kendini gösterir. İnsanlar hangi çağda yaşadıklarını alâmetlere bakarak anlayabilirler. Ancak insan çağının farkına varsa bile çevrime etki edemez ve değiştiremez. Sadece çevrimde kendine bir rol seçebilir.

Guénon, kozmik devirler öğretisinin çok net olarak Hindu geleneğinde bulunduğunu ve onun eşdeğerlerinin diğer geleneklerde de gözlendiğini söyler.³⁶ Buna göre her çağı, tezahürün herhangi bir halinin tekâmül süreci olarak kabul etmek gerekiyor. Her türlü değişim belirli bir kozmik süreç içinde gerçekleşmek durumunda olduğu için, prensiplerden kaynaklanmayan bir değişimin gerçekleşmesine olanak yoktur. Yani her değişim kendi prensibine tâbidir. Guénon bu öğretiyi, değişik tradisyonlara tatbik ederken, Hindu mitolojisinde yer alan ve aynı öğretiyi (Kozmik Çevrim) örnekleyen '*araba tekerleği*' motifine değinir.³⁷

³⁶ *Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler*, s. 13

³⁷ *Age*, s. 32

Kozmik çevrim öğretisinde *devir* kavramı, hem kozmik hem de tarihsel (dünyevi, fiziksel ve coğrafi) bir karaktere işaret eder. Kozmik çevrim düzeninde sırası gelen devir, hem insanların zihinsel dünyaları üzerinde ve hem de toplum ve doğal düzen üzerinde etkilerini zorunlu olarak gösterir. Çünkü kozmik düzen ile beşeri düzen arasında gerekli ve sâbit bir tekâbüliyet bulunmaktadır.³⁸ Gelenekselci ekolün kozmik çevrim kuramı salt zamanı nitelemeye yönelik bir doktrin değildir. Zaman çevriminin her evresi, sadece olayların belirlenmesinde etkili olmaz. Aynı zamanda bu olayların cereyan ettiği hız da bu evrelerin niteliğine bağlıdır. Yani olayların gerçekleşme hızı, niceliğe değil niteliğe aittir.³⁹

Kozmik çevrimde sosyal ve doğal olayların mahiyeti ve dünyanın görünümü içinde bulunan kozmik devrin niteliğine bağlıdır. Ancak durum bununla da kalmaz. Olayların içeriğinin yanı sıra, olayların vukû buluş hızları da aynı kozmik nitelik tarafından belirlenir: *"Hıza verilen anlam gibi, zaman içindeki hız niceliksel bir anlama indirgenemez. Çevrimin değişik evrelerine göre, kendi aralarında benzerlik kurulacak olay dizileri zaman içinde, niceliksel olarak eşit sürelerde olup bitmez."*⁴⁰

Bu görüşler Hint mitolojisinden alınmıştır: *"Bunun çok belirgin örneklerinden birini Mantoantara'yı oluşturan, dört Yuga'nın karşılıklı sürelerinin azalan ve küçülen oranı içinde bulabiliriz. Bu nedenle günümüzdeki olaylar daha önceki çağlarda eşine rastlanmayan, görülmemiş bir hızla, üstelik durmadan artan, yükselen bir hızla cereyan etmektedir. Ve bu hız, çevrimin sonuna kadar artmaya devam edecektir... Zaman, devamlı artan bir kabz yani daralma hali ile ifade eder. Bu halin son sınır 'duruş noktası'na tekabül eder."*⁴¹

Çevrimin başlangıç dönemleri kutsalın dolaysız yaşandığı, zamanın yavaş ve dingin ilerlediği huzurlu dönemlerdir. Çevrim dairesel tarzda ilerlemeye başladığında yani *tekerlek dönmeye başladığında*, her dönem öncekine kıyasla bir dejenerasyon oluşturur. Her tezahür süreci, ilkeden tedrici bir uzaklaşmayı içerir. Guénon buna *gerçek iniş* ya da *gerçek düşüş* adını verir.⁴² Kozmik çevrimin

³⁸ Age, s. 14

³⁹ Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri, s. 53

⁴⁰ Age, s. 53

⁴¹ Age, s. 54

⁴² Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler, s. 17

izlediği süreçte sürekli olarak aşağıya doğru inen bir hareket söz konusudur: *“Bu, ilkedan tedrici bir uzaklaşma anlamına gelen zuhur sürecinin kronolojik bir ifadesidir. Çevrimin sonuna yaklaşıldıkça, olayların hızının artışı, ağır cisimlerin yukarıdan düşüşü sırasında görülen hıza benzetebiliriz. Bugünkü insanlığın gidişi, gerçekten de bir yokuşun tepesinden fırlatılan hareketli bir cismin inişine çok benzemektedir. Bu hareketli cisim aşağıya ne denli yaklaşırsa hızı da o denli artmaktadır.”*⁴³

Guénon, kozmik çevrimin inici hareketini, zuhûr sürecinin zorunlu bir ifadesi olarak değerlendirmektedir: *“(Kozmik iniş) varoluşun pozitif ya da öz kutbundan hareket edip negatif ya da madde kutbuna doğru inen hareketle gerçekleştiği için, buradan her şeyin gittikçe, nitelik yönü azalan fakat nicelik yönü artan bir görünüm kazanmaktadır. Bu nedenle çevrimin son dönemi her alanda niceliğin egemenliğini sağlamaya doğru özel bir eğilim göstermek zorundadır.”*⁴⁴

Kozmik düşüş hızlandıkça her şey bozulmakta, zaman hızlanmakta ve bunun sonucunda nitelik kaybolarak nicelik ve madde egemen olmaktadır. Guénon bir kitabının adını *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri* olarak yazar. Doğal çevre de değişikliğe uğrar. Bu dönem belirli bir kozmik âna tekabül etmektedir.⁴⁵

Yeniden ayağa kalkma ve her şeyin tekrar normale dönmesi, kozmik düşüş'ün bütünüyle tamamlanmasını ve bir çevrimden diğerine geçiş anını öngörmektedir. Ancak bu özel anı elbette herkes değil, çevrimin tohumlarını hazırlamakla görevli çok az sayıda özel ve seçkin insanlar anlayabilecektir.⁴⁶

Guénon düşüncesinde tüm ezoterik/bâtınî ve mistik ekollerde olduğu gibi seçkincilik (elitizm) önde gelen temalardan biridir. Buna göre mistik öğretiler, bu birinci sınıf insanlara özgü birinci sınıf hakikatlerdir, insanların çoğu ise yine Guénon'un ifadesiyle *budalalık* yaparak bu hakikati bir türlü anlayamazlar. Oysa bizler, istesek de istemesek de beşerî ve kozmik düzenle birleşmek zorundayızdır. Şu halde içinde bulunduğumuz çevrimsel dönemin kozmik koşullarıyla kuşatılmış bulunmaktayız. Felaketler, yıkımlar, acılar, çarpıklıklar vb. tamamen kozmik devrin gidişatının itici (descendent) bir hareket içermesinden dolayıdır.

⁴³ *Niceliğin Egemenliği*, s. 54

⁴⁴ *Age*, s. 55

⁴⁵ *Agy*

⁴⁶ *Niceliğin Egemenliği*, s. 11

Guénon, yaşadığımız doğal ve sosyal felâketler karşısında son derece rahattır. Telaşa gerek yoktur. Zira her şeyin vakti gelince olacağına inanan biri için bu gecikmenin önemi yoktur: *"Şartların gösterdiği alâmetler izlenmelidir. Bunlar, hiç de 'umulmadık' alâmetler olmayıp, hem genel düzenin hem de beşerî ve kozmik düzenin kendine özgü açıklamalarından başka bir şey değildir."*⁴⁷

Çağların alâmetini izleyen Guénon, bir tür teselli teolojisi önerir. Yeni bir dönemin hazırlanması için bir başlangıç noktası oluşturmak üzere Manwantara'nın sonunda herşeyin buluşması gerekiyor: *"Tüm tradisyonal veriler uzun süreden beri Kali-Yuga'nın içinde bulunduğumuzu gösteriyor. Kali-Yuga'nın tasvirleri bugünkü çağın karakterlerine en çarpıcı biçimde uyan, ileri bir evresinde bulunduğumuzu gösteriyor."*⁴⁸

Guénon çağımıza özgü olan sapkınlık ve anormalliği Kali-Yuga'nın son evresiyle olan bağlantısıyla açıklamaktadır. Guénon bu öğretiyi (ona göre hakikatin bilgisi olan şey) yadsıyanların durumunu ele alır ve yadsımanın hiçbir şeyi ortadan kaldıramayacağı aksine yasanın, yadsıyanların aleyhine döneceği uyarısında bulunur.⁴⁹

Tüm bu anlatılanların İslam gibi aksiyoner bir dine nasıl uyarlanabileceği merak konusudur. Bu uyum, gerçekten teorik ve teolojik bir zorlamayla, aşırı yorum ve tevillerle başarılabilir. Ancak varılan noktada, İslam'ın öğretisine ve Peygamberin tecrübesine aykırılığın nasıl giderilebileceği ya da çelişkinin nasıl gözden uzak tutulabileceği önemli bir problemdir. Gerçi İslam geleneğinde henüz tasavvuf kurumsallaşmadan önce eylemsizliği ve pasifliği yücelten bir din anlayışı cibr ve kader doktrini görünümünde Müslümanların gündemine girmiştir. Ancak bu açık sapma düşünen zihinler tarafından derhal deşifre edilmiştir. Ancak bu kez kuşatma daha donanımlı, literatüre hâkim, bilgili kendini uyarlamış bir söylemi arkasına alarak meydana çıkmıştır. Bu yüzden de etkisi daha derin ve uzun olmuştur.

Sahte Maneviyat Uyarısı!

Guénoncu düşüncede çağımızın en belirgin yönü her şeyin özünden sapıtılması ve bozulmasıdır. Bunun en önemli göstergesi *dilin bozulması*'dır. Dilde yer alan pek çok kelime, anlamı açısından yön değiştirmiş ve asıl anlamına karşıt

⁴⁷ Age, s. 9

⁴⁸ Age, s. 20

⁴⁹ Age, s. 80

bir anlamda kullanılmaya başlanmıştır. Guénon bu açıdan özellikle gelenek kelimesinin yersiz ve tehlikeli kullanımına dikkat çeker.⁵⁰

Modernler *tradisyon* ile *âdeti* her zaman birbirine karıştırdıkları için, basit âdetlerden ibaret olan her şeye *tradisyon* (gelenek) adını vermektedirler. Bu *tradisyonun* gerçek anlamının bilinmeyişiinden dolaydır.⁵¹ Fakat burada aynı zamanda modern zamanlara özgü bir şey varlığını hissettirir ki o da her yerde örülen, 'sahtecilik'tir: "Burada sahtecilik zihniyetinin bir tezâhürü de söz konusudur. Artık *tradisyonun* kalmadığı bir yerde, bu boşluğu zahiri olarak taklitleri doldurur..."⁵² Buna göre âdet gelenekten farklı bir şey değil aksine ona karşı şeydir. Bu durumlar için gelenek-karşıtı (anti-tradisyonel) nitelemesi kullanılır.

Modern dünyada geleneğin yerini almak üzere sahte ve taklit gelenekler geliştiğine göre, peki gelenekçiler nerede duruyor ve kendilerini gelenekçi olarak niteleyenlerin yaptıklarının ve söylediklerinin karşılığı nedir? Guénon, modern dünyada ortaya çıkan gelenekçi akımlar hakkında pek de olumlu düşünmez: "Gelenekçiler, gelenek hakkında hiçbir gerçek bilgiye sahip olmaksızın, geleneğe doğru sadece bir tür eğilim ya da istek duyan kişilerdir, işte gerçek 'geleneksel' düşünce ile 'gelenekçi' düşünce burada ayrılır. Geleneksel düşünce bu bilgiyi özünde bulundurur ve hatta nerdeyse bizzat bu bilgiyle özdeş olur. Oysa 'gelenekçi' ancak basit bir 'araştırmacı' olabilir. Ve kaybolma tehlikesiyle karşı karşıyadır. Çünkü şaşmaz ilkelere ve yön göstermesine sahip değildir."⁵³

Gelenekçi her şeyden önce geleneğin gerçek anlamından habersizdir. Bu nedenle o ancak bir araştırmacı düzeyinde etkinlik gösterebilir. Yanılsamalara düşme ihtimali, onu her an sahte fikirlerin etkisi altına sokabilir.

Bazen de geleneksel hakikate duyulan özlem ve kutsala kavuşma arzusu, sahte maneviyata temel olabilir. Yani bir toplum geleneksel ilkelerden saptığında, kaybettiği değerlere tekrar yönelme ihtiyacı duyar. Buna engel olmak için topluma 'sözde kurallar' sunulur. Ve neticede karşı bir gelenek oluşturulur.⁵⁴ Bu olumsuz oluşumda en büyük yanıltıcı unsur âdetler olmaktadır. Âdetlerden örülü "sahte

⁵⁰ Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alametleri, s. 245

⁵¹ Age, s. 29

⁵² Agy

⁵³ Age, s. 248

⁵⁴ Manevi İlimlere Giriş, s. 30

gelenekler” her şeyden daha çok “*karşı-tradisyon*” hareketini hazırlar. Bu süreç doğrudan ya da bilinçsizce işleyebilir, ancak sonuç değişmez.

Bunun kozmik çevrimle yakın bir bağlantısı vardır: “*Bu taklidi ve bu çarpıtmayı mümkün kılan şey nedir? Hatta deyim yerindeyse çevrimin iniş istikametinde ilerledikçe kendi türü içinde bunu daha çok mümkün ve daha mükemmel yapan şey nedir? Bunun temel nedeni, en üst nokta ile en alt nokta arasında mevcut olan ters analogi içinde yatmaktadır... Bu tür taklitler her şeyi nicelik bakış açısına indirgeme çabasının tam ifadesidir...*”⁵⁵

Sahtecilik ve taklitçilik eğilimlerinin, kozmik çevrimin doğasına bağlı zorunluluğu ve karşı koyulamazlığı vardır. Sahte maneviyatın yıkıma götürülmesi için sapmanın sonuna kadar ve varabileceği noktaya kadar gitmesi gerekir. Böylece Kali-Yuga yani diğer bir ifadeyle karanlık çağ (*âhir zaman*) tamamlanabilecektir: “*...her iki durumda da, çevrimsel zuhurun son noktasıyla ilgili şeylerin söz konusu edildiği gayet açıktır. İşte, ‘nihaî an’ın yeniden ayağa kalkışı ya da dirilişi, en kesin bir şekilde ve tam olarak, bütün eşyanın, yıkılma durumuna göre, tam tersine dönüş gibi gözükmesinin nedeni budur.*”⁵⁶

Tüm bunlar ilahî planın öngörüsüdür. Ancak yine de karşı maneviyatın içeriğini oluşturan âdetlere saygı göstermek, Guénon’a göre, temelde ‘*budalalığa saygı göstermekten başka bir şey değil*’dir.⁵⁷ Hatta daha da tehlikeli bir durumdan söz edilmektedir. Karşı-geleneğin yaygınlaşması, ‘*deccal*’ın *hâkim olması*’ demektir.⁵⁸

Karşı-gelenek hareketi, modern dünyanın son eseri olarak gelecek çevrimin ‘*Altın Çağı*’nı süratle hazırlayacaktır. Guénon, ilahî planın kaçınılmaz işleyişi karşısında ‘*şeytanın aptallığı*’na dikkat çeker. Şeytanı kişileştirmek gerekmez. Önemli olan tekâbül ettiği ‘*metafizik rol*’dür.⁵⁹

Sahte maneviyât eleştirisinde düşünürümüzün oldukça dikkatli ve özenli davrandığı görülmektedir. Zira mistik akımların aldığı en yoğun eleştiri kutsalın istismarı noktasında yoğunlaşmaktadır. Burada Guénon’un haklı görüldüğü önemli bir nokta vardır. Geleneğe yönelme arzusu, insanlar üzerinde nostaljik

⁵⁵ *Niceliğin Egemenliği*, s. 336

⁵⁶ *Age*, s. 237

⁵⁷ *Manevi İlimlere Giriş*, s.32

⁵⁸ *Niceliğin Egemenliği*, s. 319

⁵⁹ *Age*, s. 285

etkiler yaparak hem onları ve hem de geleneğin kendisini gülünç duruma düşürmektedir. Geleneğe duyulan sempati insanları pasifize ederek saçma ve tehlikeli telkinleri kabule hazır bir zihin yapısına yol açmaktadır.

Modernizme yönelik tepkiler, eğer iş bu noktada kalırsa, bundan hiçbir somut sonuç beklenemez. Ayrıca materyalizmle mücadele etme bahanesiyle oluşan tutarsız, etkisiz gelenekçi eğilimler ile yeni ruhçuluk akımı... Bunların tümü Guénon'a göre gelenek düşmanı hareketin bilinçsiz yardımcılarıdır.⁶⁰

Modern Dünyanın Gnostik Yorumu

Pek çok Batılı, Batı'nın merkez uygarlık olduğunu ve diğer uygarlıkların ya da kültürlerin önemli olmadığını düşünmektedir.⁶¹ Doğu ve Batı söz konusu edildiğinde, kendimizi hemen yanlış anlama ve yanıltıcı yargılarla dolu bir alanda buluruz. Burada, Batılılarca geliştirilen Avrupa-merkezli klasik önyargılar büyük sorun teşkil eder. En temel klasik önyargı, uygarlık anlayışı ile ilgili olandır. Buna göre, tüm uygarlıkların kökeni Yunan'a ve Roma'ya dayanmaktadır. Oysa Guénon, doğru olanın tek bir uygarlıktan değil, farklı uygarlıklardan bahsetmek olduğunu vurgular.⁶² Onun uygarlık anlayışının temelinde zâhir-bâtın karşıtlığı teması yatar. Nasıl ki tek ve sabit ilke olan hakikat, zuhûr sürecinde farklı görünüm alıyorsa, işte bu anlayışın zorunlu sonucu olarak da farklı ve özgün uygarlıklar olmalıdır. Ancak Guénon, modern dünya hakkında daha farklı düşünür. Modern zihniyet kesinlikle bir uygarlık olma sıfatını hak edemez. O tümüyle kendine özgüdür.

Batı yalnızca Doğu medeniyetine değil Avrupa Orta Çağına da tepeden bakmaktadır. Bunun nedeni Batının geliştirdiği *ilerleme* denen uydurma bir kavramdır. Bu ilerleme hurafesiyle hesaplaşmak gerekir. O zaman Batı'nın tüm övünçleri ve kibri boşa çıkacaktır: *"Batılıların ilerleme dedikleri şey, Doğulularla göre değişme ve istikrarsızlıktır. Modern çağın en ayırıcı özelliği olan değişme ihtiyacı, Doğuluların gözünde, açık bir din olma alâmetidir. Dengeye varan kimse bu ihtiyacı duymaz, bilen artık aramaya gerek duymadığı gibi..."*⁶³

⁶⁰ Age, s. 254

⁶¹ Doğu ve Batı, s. 7

⁶² Age, s. 44

⁶³ Age, s. 38

Batının kusurları yapısalıdır ve modern dünyadaki fikirlerin çoğu sahtedir. *Sahtelik* modern zihniyetin belirgin özelliğidir. Bu da diğer bir özelliğini ele vermektedir: *Niceliğin egemenliği...*

Modern çağın karakteristik özelliği, niceliğin egemen olduğu bir çağ oluşudur. Her şeyi nicelik görüş açısına indirgeme eğilimi hâkimdir. Ve bu bakış açısı (niceliksel) modern çağlarda insanlığın ulaştığı çevrimsel sürecin koşullarını bütünüyle yansıtmaktadır. Demek ki sahteliği doğuran niceliksel bakış açısı, içinde bulunulan kozmik çevrimin zorunlu bir sonucu ve onun bir alâmeti olmaktadır. Batının üstünlüğü, nicelinin egemenliğinin bir ifadesidir. Zira bu zihin yapısı, yalnızca Batıda doğmuş olup Doğu'daki etkisi ise batılılaştırmadan başka bir şey sayılmamalıdır. Guénon burada basit bir coğrafi değil metafizik bir ayrımı söz konusu eder. Zira ona göre bir de '*simgesel bir coğrafya*' vardır. Aynı zamanda da Batı, güneşin battığı yeri ifade etmektedir.⁶⁴

Batı'nın uygarlık ve bilim dediği şeye başkalarının da kalkıp barbarlık ve cehalet diyebileceğini ve bu kavramların, Batının tekelinde olmadığını belirten Guénon, Modern bilim anlayışını ele alır. Modern Batının bilimi *tahlil* ve *inhilal* (dispersion) iken Doğu'nun ilmi *terkîb* ve *temerküzdür* (concentration).⁶⁵

İlkesiz Batı bilimi, kısmi bilgilerin yekûnudur. Bir sahada derinleşerek değil, bölerek, tekrar sonsuza kadar artırır. Daha yukarı basamağa çıkınca tereddütlere düşer ve sendeler. Guénon, insanlık tarihinin hiçbir döneminde Batı'nunki kadar ilkesiz, cahil bir bilim anlayışı görülmediği ve Batının kendi cehaletini ikrar ettikten sonra kalkıp bunu bir program ve meslek haline getirdiği düşüncesindedir. Bunun en karikatür örneği olarak '*agnostisizmi*' gösterir.⁶⁶

Modern zihniyet kesin olarak aşkın ilkelere mahrumdur. Bunun modern bilime yansması pozitivism ve agnostisizm olmaktadır. Batı cahildir, bilememektedir. Kendisi bilmediği için başkasının da bilmeye hakkı olamaz, diye düşünmektedir. Burada bir cehalet itirafı gizlidir. Guénon bunu, Batının kendi cehaletini gizlemesinin tek yolu olarak değerlendirir. Oysa bilgi hiyerarşisinde, bilimin tepesinde metafizik yer alır. Zira metafizik, hakikatin saf ve aşkın bilgisidir. Metafizikten yoksun bir bilim, asla hakikatin bilgisini içermeyecektir. Guénon'un ısrarlı

⁶⁴ Age, s. 248

⁶⁵ Age, s. 37

⁶⁶ Age, s. 47

olduğu noktalardan birisi de işte burasıdır: “Metafiziğin olmadığı yerde, her çeşit bilgi ilkedan hakikaten mahrumdur. Böyle olması ona bağımsızlık sağlasa da, şumül ve derinlik bakımından çok şey kaybettirmektedir. Batı ilmi kopuk bilgiler kesretinde dağılıp-giderken, olayların ayrıntısı içinde yok olurken, eşyanın hakiki mahiyetini öğrenemez. Bu acziyetini örtbas etmek için de eşyanın mahiyetinin bilinemeyeceğini” söyler.⁶⁷ Başka bir yerde de modern bilimler için “kııntı” benzetmesi yapılır. Günümüz modern bilimleri, eski geleneksel ilimlerin yozlaşmış birer kııntılarıdır. Bu yüzden hiçbir şeyin gerçek açıklamasını yapamamaktadırlar.⁶⁸

Bir yanılısma içinde bulunan modernlerin durumu, ‘Platon’un mağara mahkûmları’nı çağırıştırır. Mağarada yaşayan ve gerçeklere arkaları dönük olan insanlar duvara yansıyan gölgeleri hakikat sayarlar.⁶⁹ Modern bilim gerçekte modern zihniyetin tabi olduğu ‘hızlı çöküş’ün başka bir ifadesi sayılmakta ve ‘nitelik görüntüsünden tamamen yoksun tam bir nicelik görünümü vermektedir.’⁷⁰

Guénon günümüzde nesnelerin gerçek anlamlarına nüfuz etmek yerine, son derece yüzeysel ve kolaycı yollara sapıldığını söylemektedir. Bunun bir somut göstergesi olarak da modern bilim çevrelerinde bile boş ve içeriksiz tefsir (exegesis) araştırmaları ve metin eleştirilerinin tercih edilmesini gösterir.⁷¹ Modern bilimi temelinden tenkit eden Guénon, onun geleneksel ilim ile mukayesesini yapar: “İnisiyatik (geleneksel) eğitimle, ladini eğitim arasındaki temel fark... Basit olarak dışarıdan öğrenilmiş bilginin burada hiçbir değeri yoktur. Bu şekilde birbiri üstüne yığılmış kavramların miktarı ne olursa olsun (çünkü burada nicelik söz konusudur) önemli olan insanın kendinde taşıdığı gizli imkânları uyandırmaktır. Platon’un ‘anumsama’ teorisinin gerçek anlamı budur.”⁷²

Eski uygarlıklarda yaşam ve insan etkinlikleri günümüzdeki gibi birbirinden kopuk ve uzlaşmaz olmadığı gibi, her etkinlik ve her uğraş kutsal bir görev telakki edilirdi. Guénon bu durumu en iyi anlatan kavramın, Hint öğretisindeki *Swadarma* kavramı olduğunu söyler.³³ Bu açıdan ilimsiz sanat bir hiçtir. Ancak seküler ilim, gerçek doktrinden yoksun olduğu için, onun uygulanması sadece mo-

⁶⁷ Age, s. 51

⁶⁸ *Niceliğin Egemenliği*, s. 12

⁶⁹ Age, s. 13

⁷⁰ Age, s. 10

⁷¹ *Doğu Düşüncesi*, s. 134

⁷² *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri*, s. 75

dem sanayiın doğmasına yol açmıştır.⁷³ Geleneksel bilimde nitelik belirleyicidir ve asla nicelik uğruna feda edilmez. Geleneksel bilimin sonucu olan eski sanatlarla, modern bilimin ürünü olan modern sanayi arasındaki karşıtlık, nitelik ile nicelik arasındaki temel karşıtlığın 'pratik bir uygulaması'dır.⁷⁴

Modern zamanların popüler kavramlarından biri eşitliktir. Bunun sosyo-politik ortamdaki ifadesi de demokrasidir. Bu temel kabuller, geleneksel öğreti-lerde çok net olarak görülen "hiyerarşi" temasına ters düşmektedir. Guénon bu kavramları, eğitim alanındaki pratik uygulamalarını da zikrederek eleştirir. O'na göre bu takıntılar niceliğin, niteliğin önüne çıkartılmasının doğal sonuçlarıdır: *"Demokratik ve eşitlikçi görüşlere göre bütün bireyler kendi aralarında eşittir; buna göre bütün bireylerin ne olursa olsun, herşeye eşit şekilde yetenekli olmaları gerekirmiş gibi saçma bir varsayımı da beraberinde getirmektedir."*⁷⁵

Herkese zorla aynı standart eğitimi vermek, insanlarda bulunan üstün manevi yetenekleri köreltmek ve tekbiçimciliği dayatmak anlamına gelir. Bu da eşitlik adına yapılmaktadır. Ancak Guénon burada bir uyarı yapar. Bu, *aşağıda eşitliktir* ve her türlü nitelikten yoksun ve sadece basit sayısal birlikler durumuna indirgenmiş varlıklar öngörür.

Sırrın Korunması ve Avamîleştirme

Öyle görünüyor ki, sır ya da hakikatin bilgisinin korunması ve ifşâsı konusunda, kendilerini sırra sahip olarak görenler arasında bir anlamazlık vardır. Yaratılışlardaki farklardan dolayı sırra her insanın ulaşmasının mümkün olmadığını savunan profesyonel sır uzmanları, sırların halka açılmaması gerektiği konusunda genel bir uzlaşa içindedirler. Ancak farklı grupların izlediği sır politikası karşısında ortaya çıkan rahatsızlık, sır konusunda susmanın o kadar da doğru olmadığı düşüncesini güçlendirdi.

Özellikle kendi özel görüşlerini hakikatin bilgisi ya da sır olarak yaymaya çalışan grupların halk arasında düşüncelerini yaymada belirli oranda başarılı olmaları, bu konuda kaygı duyanları sırrın korunması ve ifşâsı problemini yeniden gözden geçirmeye itmiş olmalıdır. Sır sürekli olarak gizlendiğinde ve belirli

⁷³ Age, s. 72

⁷⁴ Age, s. 71

⁷⁵ Age, s. 66

bir elit kesim arasında saklı kaldığında, halkın sırra ve hakikate olan arzusunu istismar edenler sapkın inançlarını kolaylıkla yayabilmektedirler.

Özellikle İslam geleneğinde ortaya çıkan bazı sapkın akımların bu yöntemle başvurmaları felsefeci ve kelimacıları harekete geçirmiştir. Kelamcı zaten hakikatin bilgisine ulaşmanın her insanın hakkı ve sorumluluğu olduğunu temel argüman olarak kabul eder. Bu akıl yürütme ya da vahiyle olur. Hakikat konusunda daha seçkin düşünen İslam filozofları ise tutumlarını gözden geçirme gereği duymuşlardır.

Örneğin İbni Tufeyl'de bu yönelimi görmek mümkündür. Hayy bin Yakzân adlı eserinin son sözünde şunları söyler: *"Bizden önceki bilginler, bu bilgileri (ehil olanların anlayabileceği hakikat bilgisi kastediliyor. Evkuran) açıklamakta nekes davranmışlar, ehil olmayan kimselerden saklamışlardır. Biz onlara muhalefet ederek her şeyi ortaya koyduk. Üstündeki örtüyü kaldırdık. Bunu, zorunluluk duyduğumuz için yaptık. Günümüzde felsefecilerin savundukları birçok batıl görüş ortalığa yayılmış, halkı da kaçınılmaz biçimde etkilemiştir. Büyük nebilere izleme sorumluluğunu üzerlerinden atarak sefihlerin peşinden gitmek isteyenlerin, yeteneksiz kimselerden saklanması gereken sırlardan olduğunu sanarak bu yanlış görüşlere inanmalarından, bu görüşlere ilgi ve sevginin artmasından korktuk..."*⁷⁶

Modern zihniyetin sorunlarından bir diğeri de *basitleştirme* ve *avâmîleştirme* arzusudur. Nesnelerin olabildiğince basit olması temenni edilmektedir. *"Hemen her şeyin herkesin anlayabileceği bir seviyede olması gerektiği"* yanılgısı, öğretilerin avâmîleşmesine yol açmaktadır. Oysa öğretide yer alan ve onun özünü teşkil eden bâtın'ın zaten doğası gereği ifade edilemezliği yüzünden, ortaya kaos çıkar. Modern bilim bu saplantıya takıntılı olduğu gibi Guénon'a göre modern zamanlarda görülen felsefî ve dinî anlayışlar da bu avâmîleşme ve basitleşmeye maruz kalmışlardır.

Avâmîleşmenin zorunlu sonucu *'sır düşmanlığı'dır*: *"Hakikat şu ki, bu modern düşünce, belli bir derecede ondan etkilenen herkes nezdinde, sırra karşı bir düşmanlığı ya da hangi alana ait olursa olsun az ya da çok sırra benzeyen her şeye karşı düşmanlığı içermektedir."*⁷⁷

⁷⁶ Hay bin Yakzan, s.169

⁷⁷ Age, s. 29

Modern seküler bilimin halk kitlesi için yapıldığını ifade eden Guénon, modern bilimin *gizli tutulmaya değer* ya da *belli bir elitin kullanımına mahsus* bir yanı olmadığını belirtir. Bu yüzden de elitin, modern bilime ihtiyacı bulunmamaktadır. Ayrıca modern düşünceye ödün vermek ve öğretiyi avâmileştirmek, aslında 'geleneksel düşünceyi oluşturan her şeyin bizzat inkârından başka bir şey olmayacaktır. Buna karşın avâmileşme sürecinde ifade edilemez olan hakikatler bu sürece karşı direneceklerdir.⁷⁸ Tüm bunlardan modern bilimin yüzeyselliğinin yanı sıra, açıklamaktan uzak ve gizleyecek kadar değerli hiçbir şeye sahip olmadığı sonucu çıkmaktadır. Guénon bu durumu “*sırrın keşfedilmemesi için oluşturulan şeytanî bir desise*” olarak tasvir eder.⁷⁹

Propaganda ve avâmileşmeyi (vulgarisation) geçersiz hatta tehlikeli kılan başka bir gerekçe modern insanın “*algı yetersizliği*”dir. Avâmileşme, ancak hakikatin aleyhine işlemek üzere mümkün olabilir. Çünkü konunun bir de kozmik çevrimle ilgili kaçınılmaz bir yönü bulunmaktadır: “*Eğer çağdaşlarımız bütün olarak kendilerini neyin yönlendirdiğini, yönettiğini ve gerçekten neye doğru yöneldiklerini görebilmiş olsalardı, modern dünya bu şekliyle olduğu gibi varolmasını derhal durdururdu.*”⁸⁰

Guénon başka bir vurgusunda ise, şimdiki çağın bugün ne ise onun dışında başka bir şey olamayacağını söylemektedir.⁸¹ O halde burada modern insanın telafi edilemez bir dramından bahsetmek gerekecektir. Zira o, istese bile hakikati anlayacak yeteneğe ve yeterliğe sahip değildir. Dolayısıyla her türlü propaganda etkisiz kalacaktır. Propaganda, avâmileşmeyi zorunlu kıldığından, hakikatten ödün vermeyi gerektirecektir. Üstelik bu jestin, modern insan tarafından takdir edileceği de kesin değildir.

Guénon modern dünyanın yücelttiği ve onu tanımlayan temel kavram, kurum ve değerlere radikal biçimde karşıt bir tavır içinde görülür. Bilim, ilerleme, hukuk, medeniyet, hürriyet adalet, akılcılık, bireycilik... Tüm bu kavramlar ona göre açıkça ortaya konmamış olan ancak fiilen yaşamakta olan bir tür “*beşerî*

⁷⁸ Age, s. 111

⁷⁹ Agy.

⁸⁰ Age, s. 10

⁸¹ Age, s. 8

din”in putları ve ilahlarıdır. Bunlar aslında bir din değil de, dinin yerine geçmek iddiasında olan “*karşı-din*” unsurlarıdır.⁸²

Hoşgörü kavramı da bu temellendirme sırasında ait olduğu anlamına kavuşmaktadır: “*Doğu ve tradisyonel geleneğe sahip olanlar, asla ‘hoşgörü’ sözcüğünü bilmezler. Aslında hoşgörü hakikate karşı kayıtsızlıktan başka birşey değildir. Entellektüellerin tamamen yok olduğu durumda kabul edilebilecek bir şeydir.*”⁸³ Düşünürümüze göre hoşgörünün ortaya çıkıp güçlenmesi, hakikatin aramızdan çekip gittiğinin bir göstergesidir. Zihinleri güçlü biçimde kendine çekecek olan evrensel ilke yok olduğunda insanlar, her hangi bir sahici öğretiyeye inanma gücünü kendilerinde bulamayacaklardır. Guénon’a göre bunun en çarpık sonucu, hoşgörünün modern dünyada yüceltilip yaygınlaştırılmasıdır.

Yeraltı Krallığı ve Dünyanın Okült Yönetimi

Guenon’un önemle üzerinde durduğu ancak doğası gereği ancak “anlatılması gerektiği kadar” dile getirdiği konulardan biri de yer altı krallığıdır. Bu kavram Moğolistan, Afganistan ve Hindistan ülkelerinin altında bulunan ancak tam olarak kestirilemeyen bir yer altı devletidir. Adı Agarta olan bu ülkenin Tanrısal güçlere sahip bir kralı vardır. Bu kralın emirlerini yerine getirmeye hazır yer altında ve dünya yüzünde milyonlarca insan bulunmaktadır.

Yer altı krallığının saltanatı eşsizdir. Bu saltanatı yönetenler üstün güçlere ve hakikatin bilgisine sahiptir. Bu dünyada insanlığın ulaşacağı evrimin son noktasını ve izlenecek aşamaları bilmektedir. Görevi bu aşamaların kendileri için belirlenen sürede tamamlanmasını sağlamaktır. Bu bazen hızlandırmak bazen de geciktirmek şeklinde olmaktadır.⁸⁴

Okült akımlarda bu yeraltı iktidarının adı, yardımcıları, yönetim tarzı hakkında bazı bilgiler verilmektedir. Doğanın tüm sırlarını ve gizemlerini bilmektedirler. Yüksek bir bilgiyi elinde bulundurdukları için rakipsizdirler. Kral bir simge ya da manevî bir varlık değil, etten kemikten yaratılmış yaşayan gerçek bir insandır. Ancak inisiyatif merkezle bağlantılıdır ve muazzam bir gücü yönetimi altında bulundurur. O, insanların kalplerini ve kaderin büyük kitabını okuyabilmektedir. Kutsal kralı ya da okült yönetici, yüce ve kutsal dünya ile bağlantısı nedeniyle bir

⁸² *Doğu ve Batı*, s. 42

⁸³ *Manevi İlimlere Giriş*, s. 103

⁸⁴ René Guenon, *Agarta Dünya Kralı*, s. 149

kişilik olarak nitelenmektedir. O saf ruhsal ışığı dünyamıza yansıtan, dünyanın içinde bulunduğu kozmik dönemdeki yasayı (Dharma) temsil eden kozmik zekâdır. Liderin tek başına olduğu söylenemez. Ona yardımcı olan bir yüce konsey vardır. Bu konsey üyeleri seçilmiş insanlardan oluşur ve sayıları 12'dir. Biri eksilince hemen yeri doldurulur.⁸⁵ Konsey kendisinden daha yukarıdaki varlık zincirinin bir alt halkasıdır. Hiyerarşi bu sayede aksamadan işlemektedir.

Bu okült yönetimin merkezinin neresi olduğuna verilen cevaplarda öne çıkan nokta, bu merkezin kralın somut oluşu gibi gerçekten de var olduğudur. Yeraltında labirentlerden oluşan uzun yollar, dehlizler, devasa alanlar, gizli odalar ve hatta kıtalar arası geçişlere imkân tanıyan yer altı geçitlerinden söz edilir. Bununla birlikte bu dünyanın ve insanlığın okült yönetimini elinde bulunduran bu inisiyatik merkez değişmez değildir. Dünyanın içinde bulunduğu şartlara ve dönenin ruhuna göre yer değiştirebilir, bölünebilir ve hatta başka bir gezegene bile geçmiş olduğu söylenebilir.⁸⁶

Dünyada olup biten politik ve toplumsal olaylar ile bu okült yönetimin ilişkisi nedir? İlgili literatüre göre doğrudan bir ilişki söz konusu değildir. Ancak olaylar uzaktan izlenmekte büyük plana uygun olanlar desteklenmekte bozuk ve çürük olanların ise başarısız kalması sağlanmaktadır. Dünyanın inisiyatik evrimini engelleyen politikalar ve olaylar müdahale edilerek engellenmektedir. Ancak bu müdahaleler, ne olduğu açıktan anlaşılamayacak şekilde ve politika ile ilgisi olmayan manevî yollarla yapılmaktadır. Zaman zaman da inisiyasyon kendi iradesi gereği dünya kralları, yöneticileri ya da başkanları ile iletişime geçmektedir. Geçmiş dönemlerde gönderilen elçilerle onlara yardımcı olunacağı mesajı verilmiştir.

İzlenen politikalar, yaşanan toplumsal dönüşümler, kültür ve sanat hareketliliklerinden bağımsız olarak dünyanın geleceğini belirleyen, manevî evrimin önündeki engelleri insanların çoğunun farkına varamayacağı yollarla kaldıran, güç, bilgi ve anlayış sahibi gizli bir yönetici konsey kavramı ortaya konulmaktadır. Bu okült iktidar; politika, kültür ve sanatın batınî özünü elinde bulundurmaktadır.

⁸⁵ *Age*, s. 150

⁸⁶ *Age*, s.153-155

Değerlendirme

Konuyu temel olarak *sırlar epistemolojisi* olarak adlandırmak mümkündür. Daha derinde olan önemli ve sürekli bir şey adına var olan görünür sistem geçersiz kılınmaktadır. Buna göre içte yer alan ve ancak az sayıdaki özel kişilerin ulaşip anlayacağı sırların yanında, dinlerin zâhirî yapıları ikincil duruma düşmektedir. Ancak diğer yandan da devam eden büyük gelenek adına var olan tüm teolojiler onaylanmakta, kutsanmaktadır. Bu yaklaşımın doğurduğu epistemolojik sonuç, dinlerin teolojik anlamda eşdeğerliliğidir. Sosyolojik ve seküler bir açıdan din olgusuna dışarıdan bakan bir bakışla bu yaklaşımın çekici gelen bir yanı olduğunu söylemek gerekir. Ancak teolojik anlamda bu eşitleme gayreti anlamsızdır. Gerçi Guénon ve şurekâsının “Biz demiştik, bu gerçekliği zâhir uleması zihniyetleri gereği anlayamazlar. Oysa kitaplarının bâtınına daha iyi bakmaları halinde bizi anlayacaklardır.” derlerse biz deriz ki: “Allah’ın bu meseleyi daha açık vaz etmesi mümkün değil miydi? Eğer sizin dediğinizi söylemek isteseydi açıkça öyle derdi!”

İnsanlığın ortak manevî mirasını oluşturma ya da tanımlama çabası hepimize sıcak ve anlamlı gelen bir yaklaşımdır. Daha özel bağlamda ise her ne kadar şeriatları farklı olsa da insanların hakikat ile olan bağıntısında evrensel yani tarih üstü ilkelerin bulunması düşüncesi makul görünmektedir. Ancak ortada göz ardı edilemeyecek teolojik gerçekler vardır.

Kur’an’da tarih boyunca devam eden bir çizgiden söz edilir. Ancak bu çizginin temel özellikleri incelendiğinde gizem ve sırdan daha çok açık ve anlaşılması kolay bir düşüncenin öne çıkarıldığını görürüz. Bu da Tanrı’nın birliği ve ortağının bulunmadığı inancıdır. Bu düşünce derununda ne gibi bir gizemi barındırabilir acaba?

Gelenekselci öğretinin varlık düşüncesinde öne çıkan özellik, kutsallık vurgusudur. Bunun yanında Tanrı kavramının zorunlu olmadıkça neredeyse hiç dile getirilmeyişi de dikkat çekicidir.

Tanrı kavramının manevî, mistik ya da teolojik bir düşünceye neler kattığını tartışmadıkça bu konu daima havada ve belirsiz kalacaktır. Tanrı kavramının belirsiz olduğu mistik ve teolojik düşüncelerde görülen temel özellik, kutsalın zaman ve mekân tarafından ölçüsü belirgin olmayan bir tarzda sahiplenilmesidir. Tanrı kavramına atıfla elde edilen kutsallık, aşkınlık gibi nitelikler eşyaya indirgenir. Tanrısal sıfat ve nitelikler yeryüzünde zamansal ve mekânsal olarak temsil

edilmeye çalışılır. Esasen putperestliğin ve şirkin ortaya çıkmasını sağlayan zihinsel savruluşun başladığı nokta tam burasıdır. Tanrı'nın vechesi belirsiz kaldığı ölçüde O'nun sıfatlarının ve fiillerinin başka varlıklara dağıtıldığı görülmektedir.

Çarpıcı bir örnek olması bakımından nübüvvet kavramı ve ilişkili olduğu diğer teolojik bileşenler üzerinde düşünülebilir. Nübüvvet, Tanrı'nın insanla iletişimi kurduğu ancak tek yönlü çalışan bir mekanizmadır. Bu mekanizma tümüyle yani süreç, araçlar, içerik ve yöntem açısından Tanrı'nın tek taraflı olarak belirlediği bir işleştir. Vahiylerde kullanılan kavramlar incelendiğinde bu hususun herhangi bir karışıklığa meydan vermeyecek derecede açık ve net olduğu fark edilecektir. Nebi Tanrı'nın insana gönderdiği elçidir, tersi doğru değildir. Yani insan nebiyi aracı kılarak Tanrı'ya bilgi, niyet, amel vs. gönderemez. Vahiy insanı sorumluluk altına sokar. Bu sorumluluktan nebi muaf değildir. Oysa nübüvvet konusundaki sapmalara bakıldığında nebinin konumu ve vahiy ile ilişkisi noktasında bir karışıklığın yaşandığı görülmektedir. Kur'an'ın büyük bir bölümünün kıssalardan oluşmasının nedenlerinden biri, nübüvvet anlayışında oluşan sapmaların düzeltilmesi olabilir.

Kur'an'ın netleştirdiği kavramların başında gelen nübüvvetin temel işlevinin aracılık değil elçilik olduğu âşikardır. Ancak zamanla nebi, kutsallık statüsüne yükseltilmiş ve Tanrısal otoritenin bir parçası haline getirilmiştir. Önceki dinlerde peygamber algısı Tanrı'nın otoritesine ortak olma ya da hiç olmazsa insan-olmanın çok üzerinde bir imtiyaza sahip olmayı içeriyordu. Tanrıdan bilgilerin nasıl alındığı konusu, peygambere yüklenen olağanüstülükler ve kutsallık atıflarıyla açıklanıyordu. Peygamber kutsal olduğu ve yüce güçlere sahip olduğu için yükseliyor ve Tanrı'dan bilgileri alıp geri geliyordu. Bilgi almak onun kişisel gücü olarak algılanıyordu.

Kur'an'ın vahiy kuramında düzelttiği ilk sapma, bir bilgi elde etme yolu olan vahyin, Tanrı'nın tek yönlü bir iradesi ile gerçekleştiğidir. Tanrı kime, ne zaman ne indireceğini en iyi bilendir. Vahiy göndermek, peygamber seçmek ve mucizeler yaratmak Allah'ın filleridir. Peygamberler bile bu sürecin dışında kalmakta kendi istekleriyle bir vahiy ya da mucize gönderilmesini sağlayamamaktadırlar. Bu, nebinin beşeriliğinin vurgulanmasıyla da uygun düşmektedir. Gerek mucize gönderilmesi konusunda putperestlerin ısrarlı meydan okuyuşlarına gerek belli konularda vahyin hemen inmesi konusundaki peygamberin arzu ve beklenti-

lerinin Kur'an'daki sunumu, vahyin peygamberin çabası, kontrolü ve yönlendirmesi dışında gerçekleştiğini yeterince kanıtlar.

Bu noktada dikkat çeken nokta, vahyin inişi ile ilgili olarak Kur'an'da kullanılan kavramlardır. Vahyin peygambere indirildiği vurgusu çok açıktır. Onun dışında levh-i mahfûz, beytu'l-izze Kur'an'ın peygambere Allah tarafından indirildiğini, bu iniş sürecinde bir karışıklık olmadığını ve olamayacağını ortaya koymaktadır. Köken, iniş süreci (Cebrail), içerik ve anlam olarak vahyin doğruluğunu ve güvenilirliğini vurgulayan kavramlar, ilâhî kelâmı öne çıkarmaktadır. Vahiyle ilgili bu zengin içerik taşıdığı sembolik anlamlar bir yana peygamberin bu süreçteki konumunu da gözler önüne sermekte, onun vahiy almak için insanüstü eylemler içine girmesine gerek olmadığı düşüncesini teyid etmektedir.

Buna karşılık ezoterik öğretilerde hakikatin bilgisine sahip olmak, onu anlamak ve taşımak başlı başına imtiyazlı bir statü olarak algılanır. Peygamber bir anda kâhine, büyücüye, olağanüstü güçlere hükmeden şamana ya da tanımlanması zor bir kutsal kişiye dönüşmektedir. Uyandırılan kutsallık heyecanını fiilen üstünde toplayan yüce kişiler, peygamberlerden bile daha etkin birer imaja sahip kılınmışlardır. Yeni inançlar ve kültürler, öne çıkardığı dinsel liderler peygamberlikten çok Tanrısallık imajına sahip figürlerdir. Bu üzerinde durulması gereken önemli teolojik bir problemdir.

Tüm bu tartışmalar, modern zamanlarda ve gelecekte nübüvvet konusunun açık ve anlaşılır biçimde gündemde tutulmasının ne kadar önemli olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Çünkü tevhid inancı her ne kadar her türlü karışıklığı önleyecek bir içeriğe sahip ise de varlık nedeni bu içeriği duyurmak ve ayakta tutmak olan nübüvvet kavramının yozlaşması yakın ve ciddi bir sapmadır. Nübüvvet temelde epistemolojik olarak tevhide hizmet eder. Ancak onu, ontolojik açıdan Tanrı ile bütünleştirme çabaları tarih boyunca eksik olmamıştır. Bu da nübüvvet üzerinden sapmalara yol açmıştır. Nübüvvet kavramındaki teolojik bir sapma doğrudan tevhid kavramına yansımaktadır. Çünkü insanlara tevhide öğretmek temel kurum nübüvvettir. Nübüvvet öğretiyi aktaran taşıyıcı mekanizmadır. Bu gerçek çoğunlukla unutulmuş ve Tanrı'yı temsil makamı olarak algılanarak kutsallaştırılmıştır. Tanrı'nın kutsallığı düşüncesiyle özdeşleştirilen nübüvvet kavramının uğradığı özünden sapma doğrudan tevhid inancına da yansımıştır. O

nedenle günümüz ilahiyatının öncelikli görevlerinden biri, nübüvvet kavramının tashih edilmesi ve özüne uygun olarak yeniden tanımlanmasıdır.

İslam öncesinde Yahudi-Hristiyan geleneğinin nübüvvet konusunda geldiği nokta tam anlamıyla bir tıkanmadır. Peygamberlik neredeyse kâhinlik, büyücülük ve ruhbanlık derekesine indirgenmiş ya da İsa'nın durumunda olduğu gibi Tanrısallaştırılarak ortadan kaldırılmıştır. İslam öğretisinin ortaya koyduğu en temel nokta nübüvvet kavramına teolojik bir açıklık kazandırmak olmuştur. Bu, onun ayırıcı niteliği olmuştur. Buna karşılık gelenekselci anlayış, peygamberlik anlayışındaki bu belirsizliği korumakta ve yüceltmekte, gizemli anlamlar yükleme adına ona süreklilik kazandırmaya çalışmaktadır. Şamanların, kâhinlerin, lamaların, ruhbanların, kabalistlerin, büyücülerin, simyacıların, ilk ve ortaçağ gizemcilerinin bilgisi ile peygamberlerin öğrettiği bilgileri ezoterik bir hakikat çatısı altında eşitlemeye çalışmaktadır. Hatta ezoteriklerin bilgilerine daha yüksek anlamlar yüklemektedir. Bunu peygamberlerin öğretilerinde zorunlu olarak yer aldığını iddia ettikleri zâhirî yasanın ötesinde yer alan batınî öze vurgu yaparak sağlamaktadırlar.

İslamî öğretinin en güçlü ve belirgin yanı, nübüvvet kavramına getirdiği açıklıktır. Ancak mistik teoloji bu açık gerçeğe rağmen geri dönüş yaparak nebinin görevini, mesajını ve kişiliğini dönüştürmekte ve adeta vahiy öncesi belirsizliğe davet etmektedir. Bazı sufi düşünürlerin velâyeti nübüvvetten üstün görmeleri ve takipçilerinin de getirdikleri tevillerle bu tutumu korumaya çalışmaları, belirsizliğe süreklilik katmaktadır. Eski ya da yeni Batınî ve okült akımların uzlaştıkları ortak noktalardan biri, nübüvvet karşısında velâyeti yüceltmeleridir. Adına şaman, guru, yüce rahip, velî vs. ne denirse denilsin değişik kültürlerde karşımıza çıkan modelin nitelikleri büyük oranda benzerlik gösterir. O nedenle çağımızda İslam öğretisini temellendirmeye çalışanların önündeki acil konuların başında peygamberlik kavramı gelir. Peygamberlik üzerinden yapılacak bir teolojik temellendirmeye ihtiyaç vardır. Çünkü çağdaş Batınî söylemlerin en belirgin özelliği, peygamberlik dahil dinlerin kurumsal yapılarına yönelik eleştirilerde bulunmalarıdır. Peygamberlik kaydından arındırılmış bir dinsel anlayış, her türlü Batınî teville açık bir metafizik ortaya çıkaracaktır.

Nübüvvet konusu gerçekten de zorluklarla doludur. Öncelikle İslam geleneğinde peygamberlik etrafından oluşan anlayışın sorunlu olduğunu söylemek

gerekir. Diğer yandan çağdaş Batınî söylem de bu gelenekten iyi yararlanmaktadır. O nedenle nübüvvet ile ilgili çalışma, hem geleneksel anlayışı hem de bu anlayışı rafine bir şekilde yorumlayan güncel söylemleri dikkate almak zorundadır.

Guenon'un eserlerinde Hristiyan mistisizmi hakkında yapılan yorumlar dikkat çekicidir. 'Tanrı'nın oğlu' kavramı rahatlıkla kullanılır ve batınî yorumlara tabi tutulur. Mesih'in ilâhî bir varlık olduğunu kabul etmeye yanaşmayan Hristiyan grupların imandan çok inkâra yakın olduklarını düşünür. Haç sembolizmi de öne çıkan konulardan biridir. Hristiyanlığın çok özel bir yere sahip olduğunu düşünen Guenon bu dinin kutsal bir dile sahip olmayışının ya da bu dilin yitirilişinin kesinlikle ilâhî bir müdahale sonucu olduğuna inanır. Bu kazara ya da yozlaşma sonucu değil 'böyle olması gerektiği için' bu şekilde gerçekleştirmiştir. Hristiyanlığın kökenlerine dair bu belirsizliğin kasıtlı bir 'karartma' olduğunu söyleyen düşünürümüz, İznik konsilinde yaşanan şeyin sadece, zahiren yaşanan durumun bir onaylanmasından ibaret olduğunu belirtir.⁸⁷ Tüm bunların anlamı, inisiyasyonun onu anlamaya yetkin olanlar için bir giz olarak korunmak istenmesidir.

Bu açıdan bakıldığında İsa'nın Tanrılaştırılması, vahyin değiştirilmesi ve unutturulması, ruhban hayatının özendirilmesi teolojik bir sorun sayılmamaktadır. Zâhirde yaşanan bu olaylar öze zarar vermediği için Batınî ekol tarafından rahatsız edici bulunmamaktadır.

Kur'an vahyinin Hristiyanların İsa⁸⁸, Meryem⁸⁹, ruhbanlık⁹⁰, çarmıha gerilme⁹¹ konularındaki sapmalarına yönelik tutumu ve kullandığı nitelemeler ortadadır. Hal böyleyken bunları hakikati gizleyen sembolik anlatımlar ve işaretler olarak görmek Tanrı'nın son vahyi açısından kabul edilemezdir. Kur'an'da Hz. Muhammed'in peygamberlerden bir türedi olmadığı aksine tarih boyunca gönderilmiş olan büyük peygamberler ile aynı risâlet görevini taşıdığı belirtilmektedir. Gözden kaçırılmaması gereken ve karıştırılmaması gereken nokta, devam eden sürekli şey, ilahî vahiy ve onun içeriğidir. Vahiy kendisine bu anlamda kefildir.

⁸⁷ Guenon, *Hristiyan Mistik Düşüncesi*, s. 29

⁸⁸ Mâide 5/14, 17, 72

⁸⁹ Nisâ 4/171

⁹⁰ "...İcâd ettikleri ruhbanlığı biz buyurmadık. Allah'ın rızasını kazanmak için uydurdular ancak gereği gibi riâyet de etmediler." Mücâdele 57/27. ayet

⁹¹ Nisâ 4/156-158

Ancak insanların eline ulaştıktan sonra gerçekleşen ve yaşanan olaylara aynı gözle bakmak insan-vahiy ilişkisini yanlış okumak anlamına gelir. Çağdaş batınî söyleme göre sürekli, kutsal ve dokunulmaz olan tam olarak vahiy değildir. Bundan daha gizli, sembolik ve ancak simgelerin diliyle anlaşılan sırdır. Vahyin apaçık olma iddiası, insana güç yetiremeyeceği şeyin yüklenmeyeceği yolundaki ilahî vaad bir anda boşa çıkmaktadır.

Ruhbanlık ezoterizmi sırrın korunduğu ve sadece onu taşımaya yetkili olanlara öğretildiği bir sır bilgeliliği olarak tanımlanır. Ortaçağdaki inisiyatif örgütlerin *Aşk Sıddıkları*, *Tapınak Şövalyeleri*, *Haçlılar* ya da *Masonların* büyük sırlara götüren küçük sırları korumaya çalıştıkları ve aslında daha derin anlamlar taşıyan *vafitiz ayini* ve *kurtuluş* gibi kavramların zahiren yaşatıldıkları ifade edilmektedir. Hristiyanlığın zahirî mertebeye düşmesi teolojik bir sorun ya da dejenerasyon olarak değil öze nüfuz edilmesini önlemek için alınmış bir önlem olarak görülmektedir. Zahirî kurumsallaşma gerçekleştikten sonra ruhbanlık inisiasyonu devam etmiştir ve hatta daha anlamlı hale gelmiştir. Çünkü ‘tavsiye’ niteliğindeki süreçler sadece ona hazır olanlara verilmeye çalışılmıştır. Ayrıca yetkin olmayanlar da böylece dışarıda tutulmuştur. Bunun İslam geleneğindeki karşılığının, sufi literatürde kullanılan ‘hicâb’lar (*keşfu’l-mahcûb*) olduğu belirtilmektedir.⁹²

Gelenekselci öğretide kutsalın ontolojisi temeldir. Ancak bu ontolojiyi ifade eden ve taşıyan epistemoloji nübüvvet değildir. Alternatif bir bilgi sisteminin kurulduğu gözlemlenmektedir. Bu bilgi sistemi gnostiktir. Ve tüm dinlerin dile getirdiği ortak hakikati temsil etme iddiasına sahiptir.

Guenon ve Batınîlik konulu bir çalışmada mistik anlayışı tanımlamak üzere “transformatör kimlik” ifadesini kullanılır.⁹³ “Dönüştürücü kimlik neyi dönüştürmektedir?” sorusu, “nasıl dönüştürmektedir?” sorusuyla birlikte ele alınmalıdır. Kısaca söylemek gerekirse mistik kimlik, tam da koruyup geliştirme iddiasında bulunduğu şeyi, yani dinî bilinci dönüştürmektedir. İslam düşüncesi bağlamında konuşursak dönüştürme sosyal ve siyasal gelişmeler sonunda dine değer veren kesimlerde oluşan bazı düşüncelerden yararlanmışır. Dünyadan uzaklaşmak, nefsi tezkiye etmek, Allah’a yakınlaşmak gibi amaçlar, dinsel hakikati yeni-

⁹² Age, s. 73, 74

⁹³ Zübeyir Yetik, *İnsanın Yüceliği ve Guénoniyen Batınilik*, s. 123

den tanımlama daha doğrusu yeniden inşâ etme eğilimlerinin teolojik temelini oluşturdu. Bu olgu yegâne ve tek değildir. Esasında İslam'ın sosyolojik ve tarihsel tecrübesinde dinsel hakikati yeniden anlamaya ve tanımlamaya yönelik girişimler olmuştur. İman-amel ilişkisi, kader, ilahî fiiller, hilafet/imamet gibi konulardaki özel görüşlerini geliştiren gruplar, dinsel hakikate ve ilahî mesajın doğasına ilişkin bir tutum ortaya koymuş oluyordular. Ancak sufi teolojinin daha avantajlı olduğu görülmektedir. Bunun nedeni, mistik düşüncenin bölgede parçalı da olsa bir geleceğe dayanmasıdır. Eski dinlerin ve kültürlerin mistikleri ile yeni dinin sufi/mistikleri birbirlerini tanımada ve anlamada zorluk çekmediler. Buna karşılık daha yerli malı ve sınırlı sayılan dinsel anlayışlar, karşılarında oluşan bu ittifak önünde zayıf kalmışlardır.

Diğer yandan sufi teoloji ile kelim ekolleri arasındaki ilginç yakınlaşmadan kazançlı çıkan taraf sufilik olmuştur. Altan alta Eşarî kelamı tarafından teolojik açıdan meşrulaştırılan sufi paradigma daha da güç kazanmıştır. Eşariler *'âlemde tek fâil Allah'tır.* derken sufiler de *"âlemde var olan sadece O'dur."* diyorlardı. Kelam alanında geliştirilen bu varlık anlayışı mistik düşüncenin önünü iyice açmıştır. Kelam'ın yaşadığı büyük çelişkiler dinî akılcılık hareketinin inandırıncılığını kaybetmesine neden olmuştur. Örneğin İslam düşüncesinin en meşhur isimlerinden olan Gazzâlî, politik olarak Batınîlerle mücadele ederken onların bilgi anlayışlarını ve yöntemlerini iptâl ederken diğer yandan sufiliğin zaferini ilan etmiştir. Bu çelişki nasıl tevil edilirse edilsin, doğurduğu sonuçlar itibarıyla tutucu ve akıl karşıtı bir zihin yapısının güçlenmesine neden olmuştur.

İslam düşüncesinde Gazzâlî'nin etkisinin hala sürdüğü göz önünde bulundurulduğunda, bunun üzerine ne türden dinsel yorumların oturtulacağı sorunu önem kazanmaktadır. İslam düşüncesi henüz kendi tarihiyle hesaplaşmamış ve ilahî vahyin anlaşılmasında anlamlı modeller ortaya koyamamıştır. Tam bu aşamadayken önümüze evrensellik sosu fazla, gizemlerle çekici hale getirilmiş bir zihniyet servis edilmektedir.

Kendi tarihinin büyük çelişki ve çatışmalarından kurtulmak isteyen, kendini yeni ve saf bir aidiyet için hazır hisseden zihinler için ilgi çekici bir söylemle karşı karşıyayız. Üstelik bu söylem kendi dinimizin hakikatini bize öğretme iddiasındadır. Bunu yaparken diğer dinler ile çatışmaya girmenin gereksiz olduğu bir

üst algılama sunulmaktadır. Daha içeride, daha ileride ve daha derinde yer alan çok önemli ve merkezî bir şey adına varolan gerçeklik gözden düşürülmektedir.

Guénon'un düşüncelerini paylaşan farklı dinlerden düşünürlerin mensup oldukları dinlerle ilgili eserler yazdıkları görülmektedir. Bu eserlerin felsefî kurgusu incelendiğinde, gelenekselci öğretinin tikel uygulamaları ve farklı dinlere uyarlamaları olduğu fark edilir.

Kaynaklar

ANDRUZAC, Christophe, *Metafizik Temaşa ve Mistik Deneyim-René Guénon*, (çev. Lütfi Fevzi Topaçoğlu), İnsan Yayınları, İstanbul 2005.

GUENON, René, *Agarta Dünya Kralı*, (çev. Haluk Özden), 2. Baskı, Ruh ve Madde Yayınları, İstanbul 2008.

-----, *Büyük Üçlü*, (çev. Veysel Sezigen), İz Yayıncılık, İstanbul 2006.

-----, *Doğu ve Batı*, (çev. Fahrettin Arslan), İz Yayıncılık, İstanbul 1980.

-----, *Doğu Düşüncesi*, (çev. Lütfi Fevzi Topaçoğlu), İz Yayıncılık, İstanbul 1997.

-----, "Doğu Metafiziği", *Metafizik Nedir?* içinde, (çev. Mustafa Tahralı), Birey Yayınları, İstanbul 1999.

-----, *Geleneksel Formlar ve Kozmik Devirler*, (çev. Lütfi Fevzi Topaçoğlu), İnsan Yayınları, İstanbul 1997.

-----, *Hristiyan Mistik Düşüncesi*, (çev. İsmail Taşpınar), İnsan Yayınları, İstanbul 2005.

-----, *İslam Maneviyatı ve Taoculuğa Toplu Bakış*, (çev. Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul 1989.

-----, *Maddî İktidar Ruhânî Otorite*, İstanbul 1992.

-----, *Manevî İlimlere Giriş*, (çev. Lütfi Fevzi Toğaçoğlu), İnsan Yayınları, İstanbul 1997.

-----, *Modern Dünyanın Bunalımı*, (çev.), İstanbul 1986.

-----, *Niceliğin Egemenliği ve Çağın Alâmetleri*, (çev. Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul 1990.

-----, *Varlığın Mertebeleri*, (çev. Vildan Yalsızuçanlar), Etkileşim Yayınları, İstanbul, 2008.

LINGS, Martin, *Antik İnançlar Modern Hurafeler*, (çev. E. Harman, U. Uyan), İnsan Yayınları, İstanbul 1980.

SCHUON, Frithjof, *İslam'ın Metafizik Boyutları*, (çev. Mahmut Kanık), İz Yayıncılık, İstanbul 1996.

-----, *Yansımalar*, (çev. Nurullah Koltas), Hece Yayınları, Ankara 2006.

İbn Sina/İbn Tufeyl, *Hay bin Yakzan*, (çev. M. Şerefeddin Yalrkaya, Babanzâde Reşid), haz. N. Ahmet Özalp, Yapı ve Kredi Yayınları, 8. Baskı, İstanbul 2012.

Prof. Dr. Ramazan ALTINTAŞ: Bizde çok teşekkür ediyoruz. Özetle Guenon'un projesi modern dünyanın bunalımdan kurtulmasının yolunu tek kelimeyle ilahi geleneğe dönmektir diyor Guenon ve üç başlık altında islamı özetliyor. İslam'da akide temeldir ve İslam'ın entelektüel boyutunu temsil eder. Ahlak ise sosyal boyutunu temsil eder. Ritüeller ise ibadet boyutunu temsil eder diyor. Bu güzel bildirisinden dolayı biz Prof. Dr. Mehmet EVKURAN hocamıza çok teşekkür ediyoruz. Yine zamanımızı iyi kullanmak adına bu bildirinin müzakeresini yapmak üzere ben sözü burada İlhami GÜLER hocamıza veriyorum. Buyurun hocam...